Schubert András

Azok a kis felhőcskék

Az előadóterem pillanatok alatt kiürült. Dénes a szertáron keresztül battyogott vissza a szobájába. Eszébe jutott egy hajdani egyetemi vicclapi poén: „Már tizedszer magyarázom, lassan már én is kezdem érteni, ez a szerencsétlen pedig még mindig nem érti." Ő pedig már vagy ötvenedszer magyarázza, bár mindig másoknak. A XX. század fizikája. Ez volt a kurzus címe, amely egy ifjúkori ötlete nyomán ott ragadt az üzleti főiskola tantervében. Akkor olvasta egy fizikusból lett üzletember cikkét arról, hogy milyen nagy segítségére volt a fizikusi gondolkodásmód a vállalkozásai sikerében. A főiskolát többször átnevezték, költöztették, tulajdonost váltott, változatlan jószerivel csak egyetlen dolog maradt: Dénes kurzusa.

Az első előadáson minden évben Lord Kelvin híres előadását idézte. A kor egyik legjelesebb fizikusa 1900-ban úgy vélte, hogy Newton álma, az egységes és racionális fizika elmélete felépült. A fizika egének kékjét csak két kis felhőcske zavarja még: nehezen értelmezhetőek a fényt hordozó éterre vonatkozó legújabb kísérleti eredmények és a fekete testek sugárzási színképének adatai. Lord Kelvin fején találta a szöget. Az első felhőcske nyomán jött létre a relativitáselmélet, a második pedig a kvantummechanikát teremtette meg. A XX. század azután ennek a két elméletnek a diadalmenetét hozta.

A kurzus ugyan elvett heti néhány órát a kutatásaiból, de élvezte is, és az a kis plusz óradíj is jól jött akkoriban. Aztán Dénes életét is alaposan felforgatták a köz- és magánélet viharai. Neki is a főiskolai kurzus jelentette az állandóságot az életében, és most már szinte az egyetlen kapcsolatot eredeti szakmájával. Az a kis óradíj pedig most sem jött rosszul.

Lord Kelvin! Mennyire csodálta, sőt, irigyelte őt! Nemcsak azért a hétszáz cikkéért, amelyekről egy méltatója megállapította, hogy mindegyikük lényeges hozzájárulás volt a kor fizikájához. Csodálata és irigysége főként annak az éleslátásnak szólt, amellyel tévedhetetlenül meglátta azt a két kicsi felhőcskét, amelyből aztán a tudomány vihara támadt.

Egyetemista korában volt egy algebratanára, aki minden alkalmat megragadott, hogy történeteket meséljen Gauss matematikai zsenijének gyerekkori megnyilvánulásairól. „A kis Gauss…" kezdődtek mindig a történetek. Persze, hogy diákjai a háta mögött csak kis Gaussnak titulálták. Dénes egyáltalán nem bánta volna, ha hallgatói Lord Kelvinként emlegetnék

őt. Ebben sem volt szerencséje. Diákjai között Spejbl papa volt a gúnyneve, de hogy ez hogyan ragadt rá, arra senki sem emlékezett.

A kis Gausstól azt mindenesetre megtanulta, hogy az emberek a sztorikra kíváncsibbak, mint a tényekre. Azok érdekesebbek és néha talán még hasznosabbak is. „A tény elszáll, a sztori megmarad" – szokta summázni a tanulságot.

Az viszont tény, hogy ő sosem volt egy Lord Kelvin, és ezt pontosan tudta. Tudományos eredményei pontosan elegendőek voltak ahhoz, hogy az akadémiai szamárlétra esedékes grádicsaira mindig feljusson, de többre nem jogosították. De nem ez bántotta, hanem a kelvini éleslátás hiánya. Látott ő is felhőket, hogyne látott volna! Nemcsak kis felhőcskéket, hanem súlyos viharfelhőket. Csak éppen nem ott, és nem akkor, ahol és amikor kellett volna.

Hogy rettegett a doktori vizsgája előtt! A kötelező társadalomtudományi tárgy (történelmi materializmus; ma már inkább történelemelőttinek neveznénk) professzorával évekkel ezelőtt súlyos személyes konfliktusa támadt. Nem politikai természetű ügy volt, bár mind a ketten azt a látszatot igyekeztek kelteni, hanem nőügy, amit mindketten röstelltek. Dénes meg volt győződve, hogy a vizsgán majd ízekre szedi, és ellehetetleníti talán az egész karrierjét. A professzor végül meg sem jelent a vizsgán. Egy jelentéktelen asszisztensét küldte maga helyett, aki kukán ülte végig a vizsgát, és szó nélkül írta be a jelest.

A kandidátusi védésén csak ragyogó kék eget látott maga fölött. A bírálók magasztaló véleményére szinte csak formális választ kellett adnia, éppen elfogadta egy cikkét a *Journal of Physics*, a szakma legjobb nemzetközi folyóirata, az egyetemen a docensi kinevezését tárgyalták. A gyerekek már jószerivel önjárók, Edittel egy mediterrán hajóutat terveztek. Kell-e ennél több? A tudományos dékánhelyettes, akit mindig is méretes seggfejnek tartott, furcsa gúnyos mosollyal köszönt neki, de hát nyilván savanyú a szőlő! Még hogy ez akár egy borsónyi felhőcske lenne? Ugyan már!

Aztán a kandidátusi címet simán meg is kapta, de a docensi kinevezést nem. A kutatócsoportját hamarosan megszüntették, néhány munkatársat átvett a tudományos dékánhelyettes tanszéke, de neki valahogy már nem jutott hely. A *Journal* cikket a folyóiratban keményen megtámadták. Nagy erőfeszítésébe került, hogy ne kelljen visszavonni, beérjék egy helyreigazítással. Családi és baráti kapcsolatai segítségével nem került az utcára, de szakmai ambícióit – amelyek amúgy is megkoptak – minimálisra kellett korlátoznia.

Ahogy mondta: az elismerési skálán vágyai a rendkívüli Nobel-díjtól eljutottak a „Tiszta udvar, rendes ház” közelébe.

Aztán jött Edit betegsége. Fejfájás, kisebb szédülések. Persze, a sok izgalom, meglásd, most már minden egyenesbe fog jönni! Azért orvos is megnézte: van itt ez a kis ciszta, azért ettől meg kellene szabadulni. Ha majd lesz egy alkalmas időpont, megcsináljuk. Nulla sürgősségű. A hajóút már lényegében meg volt szervezve, majd utána. A mediterrán napsütést jócskán megzavarták a szédülésfelhők. Hülye ötlet volt ez a hajózás. Itt mindenki tengeri beteg lesz. A hazaérkezés után sem lett jobb. Az orvos a fejét csóválta. Itt, a ciszta mögött, mintha valami más is lenne. Volt. Aztán előkerültek az áttétek. Másfél keserves év, és az elkerülhetetlen befejezés. A temetésen zuhogott az eső. Nem kellett keresni a felhőket.

És most? Vannak? Hol vannak? Lord Kelvin vajon látná-e őket? És ha látná, mit tehetne? Mit tehettem volna, ha látom a felhőt a seggfej dékán-helyettes mosolyában vagy Edit szédülésében?

Leült az íróasztalához, és lehunyta a szemét. Nem látta a könnyű felhőt, amely jótékonyan betakarta, és pihentető álmot hozott rá.